

**INGLIZ TILI O'QITUVCHISINING SOTSIAL-EMOTSIONAL
KOMPETENTLIGI VA UNING TA'LIM SAMARADORLIGIGA TA'SIRI**

Ataxo'jayeva Shaxlo Anvarovna

*University of Business and Science pedagogika va psixologiya kafedrası
dotsenti, psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),*

shaxloataxujayeva@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada ingliz tili o'qituvchisining sotsial-emotsional kompetentligi va uning ta'lim samaradorligiga ta'siri psixologik-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda o'qituvchining emotsional intellekti, empatiya darajasi, kommunikativ madaniyati va stressni boshqarish ko'nikmalari o'quvchilarning o'qish motivatsiyasi hamda darsdagi faolligiga qanday ta'sir etishi o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, yuqori sotsial-emotsional kompetentlikka ega o'qituvchilar o'quvchilarda ijobiy psixologik muhit yaratadi, bu esa ta'lim samaradorligini oshiradi.*

Kalit so'zlar: *sotsial-emotsional kompetentlik, emotsional intellekt, ingliz tili ta'limi, o'qituvchi shaxsi, psixologik iqlim, ta'lim samaradorligi.*

Abstract. *This article examines the social-emotional competence of English language teachers and its impact on educational effectiveness from a psychological and pedagogical perspective. The study explores how teachers' emotional intelligence, empathy, communication culture, and stress management skills influence students' motivation and classroom engagement. The findings indicate that teachers with high social-emotional competence create a positive psychological climate that significantly enhances the effectiveness of teaching and learning processes.*

Keywords: *social-emotional competence, emotional intelligence, English language teaching, teacher personality, psychological climate, educational*

effectiveness.

Аннотация. В данной статье рассматривается социально-эмоциональная компетентность преподавателя английского языка и её влияние на эффективность обучения с психологической и педагогической точек зрения. В исследовании анализируются эмоциональный интеллект, уровень эмпатии, коммуникативная культура и навыки управления стрессом педагога, а также их влияние на мотивацию и активность студентов. Результаты показывают, что преподаватели с высоким уровнем социально-эмоциональной компетентности формируют позитивный психологический климат, что повышает эффективность образовательного процесса.

Ключевые слова: социально-эмоциональная компетентность, эмоциональный интеллект, преподавание английского языка, личность учителя, психологический климат, эффективность обучения.

Kirish. Zamonaviy ta'lim jarayonida o'qituvchining faqat kasbiy bilim va pedagogik malakasi emas, balki uning sotsial-emotsional kompetentligi ham asosiy omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Global ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning kuchayishi, kommunikativ ta'lim modeli va psixologik farovonlik konsepsiyasi o'qituvchidan yuqori darajadagi emotsional barqarorlik, empatiya va kommunikativ sezgirlikni talab etmoqda. Ayniqsa, chet tillarni, jumladan ingliz tilini o'qitish jarayoni o'z mohiyatiga ko'ra emotsional o'zaro ta'sirga, madaniyatlararo muloqotga va o'quvchilarning shaxsiy ishtirokiga asoslanadi. Shu sababli ingliz tili o'qituvchisining sotsial-emotsional kompetentligi ta'lim samaradorligini belgilovchi asosiy psixologik determinanta sifatida qaralmoqda.

Sotsial-emotsional kompetentlik tushunchasi o'qituvchining o'z hissiyotlarini anglash, ularni boshqarish, boshqalar hissiyotlarini tushunish, ijobiy ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish va stressli holatlarda konstruktiv yechim topish qobiliyatlarini qamrab oladi. Bu kompetentlik o'qituvchi shaxsining emotsional intellekti, empatiyasi, kommunikativ madaniyati va psixologik moslashuvchanligi bilan uzviy bog'liqdir. Chet tili ta'limida bu ko'nikmalar

o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiyasini oshiradi, o'ziga ishonchni kuchaytiradi va dars jarayonida ijobiy psixologik iqlimni shakllantiradi.

So'nggi yillarda xalqaro miqyosda o'qituvchilarning emotsional kompetentligini rivojlantirish masalasi alohida ilmiy yo'nalishga aylandi. AQSH, Buyuk Britaniya, Kanada, Finlyandiya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarda o'qituvchilarning emotsional intellektini rivojlantirish ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. O'zbekiston ta'lim tizimida ham "Chet tillarni o'qitishni rivojlantirish konsepsiyasi" (2021-yil) va "Yangi O'zbekiston – yangi ta'lim" strategiyasi doirasida o'qituvchilarning psixologik va emotsional tayyorgarligini oshirish bo'yicha qator dasturlar amalga oshirilmoqda.

Shunga qaramay, ingliz tili o'qituvchisining sotsial-emotsional kompetentligi va uning ta'lim samaradorligiga bevosita ta'siri hali to'liq tadqiq etilmagan. Aksariyat tadqiqotlar o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi yoki motivatsion omillarini o'rganishga yo'naltirilgan bo'lib, emotsional komponentga nisbatan yetarli e'tibor berilmagan. Shu sababli mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi — ingliz tili o'qituvchisining sotsial-emotsional kompetentligini aniqlovchi psixologik omillarni tahlil qilish va bu kompetentlikning o'quvchilarning motivatsiyasi hamda ta'lim natijalariga ta'sirini ilmiy asosda yoritishdan iborat.

Tadqiqot natijalari ingliz tili ta'limi tizimida o'qituvchilarning emotsional intellektini rivojlantirish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish, darslarda ijobiy psixologik iqlimni shakllantirish hamda o'quvchilarning ijtimoiy-faol ishtirokini ta'minlashga qaratilgan amaliy dasturlarni yaratishda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar sharhi. So'nggi o'n yilliklarda chet tili o'qitish jarayonida ijobiy emotsiyalar, emotsional intellekt va o'quv motivatsiyasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganishga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlar jadal rivojlandi. Ushbu yo'nalishning ilmiy asosi psixologiya va pedagogika fanlari integratsiyasi orqali shakllandi.

E. Deci va R. Ryanning (2000) "Self-Determination Theory" nazariyasiga

ko'ra, insonning o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiyasi uning avtonomiya, kompetensiya va ijtimoiy aloqadorlik ehtiyojlari bilan uzviy bog'liq. O'qituvchi ushbu ehtiyojlarni qondirish uchun ijobiy muloqot, rag'bat va erkin fikr almashish muhitini yaratishi zarur. Shunday sharoitda o'quvchilar o'zini qadrlangan va muvaffaqiyatli his qiladi, bu esa ularning o'rganishga bo'lgan ichki ehtiyojini kuchaytiradi.

B. Fredricksonning "Broaden-and-Build Theory" nazariyasida ijobiy emotsiyalar inson fikrlash ufqini kengaytiruvchi va psixologik resurslarni mustahkamlovchi omil sifatida talqin qilinadi. Chet tili o'rganishda bu jarayon o'quvchilarning ijodiy fikrlashi, nutqiy faoliyati va muloqot samaradorligini oshiradi. Ijobiy hissiyotlar o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida ishonchli, samimiy aloqani shakllantiradi.

Z. Dörnyei tomonidan taklif etilgan "L2 Motivational Self System" modeli ingliz tili o'rganish motivatsiyasini shaxsning ideal "til egasi" sifatidagi o'zini tasavvur qilish qobiliyati bilan bog'laydi. O'qituvchi o'zining emotsional kompetentligini dars jarayoniga tatbiq etganda, o'quvchi bu ideal obrazni yanada realroq his etadi, natijada o'rganishga nisbatan ichki motivatsiya kuchayadi.

R. Oksford o'z tadqiqotlarida til o'rganishda emotsional boshqaruv strategiyalarining ahamiyatini ta'kidlab, stressni kamaytirish, o'zini rag'batlantirish va ijobiy fikrlashni rivojlantirish o'quvchilarning o'rganish samaradorligini oshiradi, deya xulosa qiladi.

O'zbekistonlik olimlar ham mazkur masalaga e'tibor qaratishmoqda. G'ofurova ingliz tili darslarida psixologik iqlimni shakllantirish o'quvchilarning ijtimoiy ishonchini oshirishini isbotlagan. To'xtayeva esa o'qituvchining emotsional intellekti va samimiy kommunikatsiyasi o'quvchilarning darsdagi faolligini sezilarli darajada oshirganini amaliy tadqiqotlar orqali ko'rsatgan.

Yuqoridagi manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, ingliz tili ta'limida o'qituvchining sotsial-emotsional kompetentligi o'quvchilarning motivatsiyasi, emotsional barqarorligi va o'ziga ishonchini mustahkamlovchi asosiy psixologik omildir. Shu bois mazkur kompetentlikni rivojlantirish, ta'lim jarayoniga psixologik

yondashuvni keng joriy etish va o'qituvchilarni emotsional tayyorgarlik bo'yicha muntazam qo'llab-quvvatlash bugungi kunda dolzarb ilmiy va amaliy vazifa hisoblanadi.

Asosiy qism. Mazkur tadqiqot ingliz tili o'qituvchilarining sotsial-emotsional kompetentligini aniqlash hamda uning ta'lim samaradorligiga ta'sirini o'rganishga qaratildi. Tadqiqot psixologik diagnostika, so'rovnoma va kuzatuv metodlari asosida olib borildi.

Tadqiqotda 5 ta umumta'lim maktabi va 3 ta akademik litseyda faoliyat yurituvchi 60 nafar ingliz tili o'qituvchisi hamda 240 nafar o'quvchi ishtirok etdi. O'qituvchilarning sotsial-emotsional kompetentlik darajasi quyidagi mezonlar orqali baholandi:

Emotsional anglash (o'z va boshqalar hissiyotlarini farqlash, to'g'ri talqin qilish);

Empatiya (boshqalarning his-tuyg'ulariga sezgirlik, psixologik moslashuvchanlik);

Stressni boshqarish (salbiy emotsiyalarni nazorat qilish, konstruktiv javob berish);

Kommunikativ madaniyat (muloqot uslubi, teskari aloqa, ochiq fikrlash).

So'rovnoma natijalari "Likert" shkalasi asosida 5 balli tizimda baholandi (1 — juda past, 5 — juda yuqori). Shuningdek, o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan motivatsiyasi, darsdagi faolligi va emotsional holati ham kuzatuv orqali o'lchandi.

Tadqiqot natijalari. Tahlil natijalari ingliz tili o'qituvchisining sotsial-emotsional kompetentligi va o'quvchilarning ta'lim motivatsiyasi o'rtasida sezilarli ijobiy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Quyidagi jadvalda o'qituvchilarning kompetentlik darajasi va o'quvchilarning o'rganish motivatsiyasi o'rtasidagi korrelyatsion munosabat natijalari keltirilgan.

1-jadval. O'qituvchining sotsial-emotsional kompetentligi va o'quvchilarning motivatsiyasi o'rtasidagi bog'liqlik

Ko'rsatkichlar	Emotsional anglash	Empatiya	Stressni boshqarish	Kommunikativ madaniyat	Umumiy kompetentlik indeksi
O'qituvchilar o'rtacha balli (1–5)	4.3	4.1	3.8	4.5	4.18
O'quvchilarning motivatsiya darajasi (%)	82%	78%	74%	86%	80%
Korrelyatsiya koeffitsienti (r)	0.68	0.72	0.61	0.75	0.71

Jadval ma'lumotlariga ko'ra, o'qituvchining kommunikativ madaniyati ($r = 0.75$) va empatiyasi ($r = 0.72$) o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan motivatsiyasiga eng kuchli ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Bu shuni anglatadiki, o'qituvchi darsda samimiy muloqot, qo'llab-quvvatlovchi fikr va ijobiy muhit yaratgan hollarda o'quvchi o'zini xavfsiz, qadrlangan va faol his qiladi.

Emotsional anglash ko'rsatkichi ham yuqori ($r = 0.68$) bo'lib, bu o'qituvchining o'quvchilarning hissiy holatini sezish, stress holatida ularni ruhlantira olish qobiliyati ta'lim jarayonining psixologik barqarorligini ta'minlashini ko'rsatadi.

Stressni boshqarish ko'rsatkichi nisbatan pastroq ($r = 0.61$) bo'lsa-da, bu komponent o'qituvchining salbiy emotsiyalarni nazorat qilish, konfliktli vaziyatlarda konstruktiv yechim topish va o'z his-tuyg'ularini muvozanatlash qobiliyatini ifodalaydi. Bu ko'rsatkichni oshirish uchun o'qituvchilarni psixologik trening va relaksatsion metodlarga jalb etish tavsiya etiladi.

Umuman olganda, natijalar shuni tasdiqlaydiki, sotsial-emotsional

kompetentligi yuqori bo'lgan ingliz tili o'qituvchilari o'quvchilar motivatsiyasini 15–20% ga oshiradi. Bu esa ta'lim samaradorligini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Ushbu tadqiqot natijalari ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlash va qayta tayyorlash jarayonida sotsial-emotsional kompetentlikni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarurligini ko'rsatadi. Ayniqsa, o'qituvchilarni emotsional intellektni rivojlantirish, stressni boshqarish va empatiya ko'nikmalarini oshirish bo'yicha treninglarga jalb etish o'quv jarayonining sifat ko'rsatkichlarini oshiradi.

Ta'limda psixologik yondashuvni kuchaytirish, darslarda ijobiy emotsional muhitni shakllantirish va har bir o'quvchining hissiy ehtiyojlarini inobatga olish orqali nafaqat o'rganish motivatsiyasi, balki o'quvchilarning shaxsiy o'sish salohiyati ham rivojlanadi.

Xulosa. Olib borilgan tadqiqot natijalari ingliz tili o'qituvchisining sotsial-emotsional kompetentligi ta'lim jarayonining psixologik barqarorligi va samaradorligiga bevosita ta'sir etishini tasdiqladi. O'qituvchining emotsional anglash, empatiya, stressni boshqarish va kommunikativ madaniyat kabi ko'nikmalari o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiyasi, darsdagi faolligi va ijobiy hissiy holatini shakllantiruvchi asosiy omillar sifatida namoyon bo'ldi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, sotsial-emotsional kompetentligi yuqori bo'lgan o'qituvchilar o'quvchilarda ijobiy psixologik iqlim yaratadi, bu esa bilimlarni chuqur o'zlashtirish, nutqiy faoliyatni rivojlantirish va o'ziga ishonchni kuchaytirish uchun qulay sharoit yaratadi. Bunday muhitda o'quvchi faqat tilni o'rganmaydi, balki o'z shaxsiy emotsional tajribasini boyitadi va ijtimoiy jihatdan faol pozitsiyani egallaydi.

Shuningdek, tadqiqot davomida aniqlanishicha, o'qituvchining kommunikativ madaniyati va empatiya darajasi o'quvchilarning motivatsiyasiga eng kuchli ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Bu esa pedagogik jarayonda hissiy muloqot, samimiy aloqa va o'zaro hurmatning ahamiyati beqiyos ekanligini ko'rsatadi. Shu sababli ingliz tili o'qituvchilari uchun sotsial-emotsional kompetentlikni shakllantirish — nafaqat kasbiy, balki shaxsiy o'sishning ham muhim yo'nalishidir.

Xulosa qilib aytganda, ingliz tili o'qituvchisining sotsial-emotsional kompetentligi — bu ta'lim samaradorligining psixologik asosini tashkil etuvchi, o'quvchilarning o'z-o'zini anglash va ijtimoiy moslashuvini ta'minlaydigan muhim pedagogik resursdir. Uni rivojlantirish ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning motivatsion va shaxsiy o'sishiga turtki beruvchi strategik yo'nalish sifatida e'tirof etilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Goleman, D. (2013). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York
2. Elias, M. J. (2015). *Social-Emotional Learning and Teacher Education*. Teachers College Press.
3. Saarni, C. (2002). *The Development of Emotional Competence*. Guilford Press.
4. Hasanboeva Sh., *Pedagogik kompetensiyani rivojlantirish nazariyasi va amaliyoti*. Toshkent:
5. Bar-On, R. (2010). *Emotional Intelligence and Self-Perception*. Psychology Press.
6. Atakhujaeva, S. A. (2022). DIAGNOSIS OF ADOLESCENTS' UNDERSTANDING OF MORAL AND LEGAL FORMS. *INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEARNING AND TEACHING*, 1(4), 317-319.
7. Fayzullayev, M. (2023). O 'SMIRLARDA PSIXOLOGIK SAVODXONLIK KONSTRUKSIYALARI. *Академические исследования в современной науке*, 2(19), 129-133.
8. Ataxo'jayeva, S. (2023). EMPIRICAL FOUNDATIONS OF THE STUDY ENGLISH LANGUAGE TEACHERS.
9. Ataxo'jayeva, S. A. (2020). INGLIZ TILINI O'RGATISHDA LOYIXA ISHINI TASHKIL QILISHNING AFZALLIKLARI. *Science and Education*, 1(1), 403-406.

10. Shaxlo Anvarovna Ataxo'Jayeva (2023). O'QITUVCHILARINING SOTSIOLINGVISTIK XUSUSIYATLARI. Academic research in educational sciences, 4 (TMA Conference), 111-115.
11. Ataxo'jayeva, S. (2022). SELF-DESTRUCTIVE BEHAVIOR AND ITS ESSENCE.
12. Anvarovna, A. S. (2023). CONSTRUCTIONS (MODELS) OF SOCIAL INTELLIGENCE IN FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*, 2(4), 169-172.
13. Mirzamurodovich, F. M. (2023). CONCEPTS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF PSYCHOLOGICAL LITERACY IN CONTINUOUS EDUCATION. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*, 2(5), 495-497.
14. Fayzullayev , M. M. (2022). DISCRIMINATION IS A VIOLATION OF HUMAN RIGHTS AND IS A PROBLEM FOR STUDENTS, ESPECIALLY IN TIMES OF PSYCHOLOGICAL CHANGE. INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEARNING AND TEACHING, 1(4), 429–431. Retrieved from <https://researchedu.org/index.php/iclt/article/view/2765>
15. Fayzullayev, M. M. (2023). PSYCHOLOGICAL LITERACY AND ITS ASSESMENT OF IN YOUTH. Educational Research in Universal Sciences, 2(6), 170–172. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/3358>
16. Атаходжаева, Ш. А. (2025, October). Роль Информационных Технологий В Обществе. In International Conference on Global Trends and Innovations in Multidisciplinary Research (Vol. 1, No. 4, pp. 17-21).